**Miroslav Novák a kol.: *Strany, volby a demokracie:
Od Duvergera, k Sartorimu a dále***

Praha: SLON, 2016. 1. vyd., 516 s., ISBN 978-80-7419-233-3

DANIEL KEREKES¹

V roku 2016 vyšla vo vydavateľstve SLON kolektívna monografia pod vedením Miroslava Nováka *Strany, volby a demokracie* s príznačným podnázvom *Od Duvergera k Sartorimu a dále*. Kniha je nepochybne cenným prírastkom do česko- a slovenskojazyčnej politologickej knižnej zbierky.

Publikácia si kladie pomerne ambiciózny cieľ prediskutovať, eventuálne uzavrieť a ozrejmiť, vybrané sporné alebo problémové oblasti súčasnej politickej teórie a politologického výskumu. Editor ich vyčlenil do týchto troch oblastí: stranické systémy, vzťahy volebných a stranických systémov a empirické teórie demokracie. Podľa tohto kľúča je kniha rozdelená do troch častí. Celkovo má kniha 16 kapitol a svojimi textami sa na nej podieľalo spolu 14 autorov – spája tak poznatky mladšej a staršej generácie politológov.

Prvú časť knihy otvára kapitola o rolách a vzťahu stranických a parlamentných funkcionárov, ktoré autorka Pavla Zetková zasadzuje do kontextu typológie politických strán. Nesporným prínosom tejto kapitoly je diskusia nad nejasnými konceptami, ako napríklad „kartelová strana“, a tiež reflexia týchto konceptov v súčasnom svete straníckej politiky. Kapitola tiež analyzuje a hodnotí český stranický systém. Možno by kapitolu urobilo ešte prínosnejšou, ak by sa v nej autorka viac a presnejšie venovala definičným aspektom jednotlivých konceptov z typológie strán.

Nasledujúca kapitola venuje pozornosť dvom konceptom – Duvergerovej dominantnej strane a Sartoriho predominantnej strane, pričom diskutuje a upresňuje definičné podmienky oboch konceptov. Autor Miloš Brunclík správne zdôrazňuje potrebu odlišovať a nezamieňať typológiu stranických systémov

¹ Interní doktorand, Katedra politologie, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 10, 60200 Brno / Department of Political Science, Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno, Czech Republic. E-mail: kerekes@mail.muni.cz.

a typológiu strán v týchto systémoch. Oba koncepty autor rozsiahle ilustruje na škandinávskych stranických systémoch, čo je čitateľsky zaujímavá časť textu, avšak, obávam sa, významne neprispieva k naplneniu cieľa recenzovanej monografie.

Ďalej sa v tretej kapitole Michal Kubát krátko, ale vecne venuje konceptu antisystémovej strany. V súčasnej dobe rastúcej popularity protestných a antisystémových strán, z čoho vyplýva aj nárast záujmu o výskum tejto problematiky, je táto kapitola hodnotnou súčasťou publikácie – predovšetkým preto, že upresňuje definíciu pojmu a ponúka návod pre jeho metodologické uchopenie.

Na kapitolu nadväzuje reflexia Sartoriho koncepcie polarizovaného pluralizmu, pričom v úvode state sa správne poukazuje na nutnosť rozlišovať medzi stranickým systémom a stranicko-politickým zriadením. Maximilián Strmiska ďalej v kapitole koncepciu polarizovaného pluralizmu účinne diskutuje v kontexte talianskej straníckej politiky. Kapitola prispieva k pochopeniu pojmu, tiež prehľbuje diskusiu o ňom, avšak málo ponúka čo do metodologického uchopenia problematiky.

Prvú časť knihy uzatvára kapitola Lady Šušlíkovej, ktorá vyčerpávajúco opisuje taliansky stranický systém a jeho vývoj. Taliansky stranický systém je pre čitateľovu myseľ svojim spôsobom uvoľnením po náročnej teoretickej diskusii. Nezodpovedaná však ostáva otázka potreby prítomnosti danej state vo vzťahu k cieľom tejto monografie. Kapitola síce výberom geograficko-politického prípadu nadväzuje na predchádzajúcu kapitolu, no čitateľovi nie je zrejmé, prečo práve taliansky stranický systém má uzatvárať časť knihy, ktorá je venovaná teoretickej a konceptuálnej diskusii o stranách a stranických systémoch.

Druhá časť recenzovanej monografie sa nesie v znamení vzťahu volebných a stranických systémov, pričom kľúčová je otázka, či podoba volebného systému skutočne determinuje podobu systému stranického.

Túto časť knihy uvádza kapitola Miroslava Nováka, ktorá je vynikajúcim príspevkom do diskusie nad danou problematikou. Autor v kapitole analyzuje pôvodné prachom prekryté Duvergerove diela a pokúša sa dovysvetliť problematiku tzv. Duvergerových zákonov. Okrem iného tým aj obhajuje Duvergera pred kritikou, ktorej niekedy neprávom kvôli týmto zákonom čelí. Miroslav Novák v kapitole podrobne jednotlivé zákony rozoberá a upresňuje aj ich metodologické uchopenie. Kapitole by bolo možné vyčítať vyžarujúci, trochu nekritický, obdiv k Duvergerovi.

Nasleduje kapitola Ivana Jarabinského a Romana Chytilka o strategickom hlasovaní, ktorá okrem definovania a diskusie nad definíciou strategického hlasovania ponúka aj podrobnú a komentovanú typológiu. Akademicky prínosnou je predovšetkým podkapitola, ktorá sa venuje málo populárnemu okruhu,

a to strategickému hlasovaniu v pomerných volebných systémoch. Navyše, kapitola otvára nemenej dôležitú otázku operacionalizácie strategického hlasovania, pričom sa snaží ponúknuť aj jej konkrétne riešenia.

Kapitola Jakuba Charvátu vyčerpávajúco popisuje politiku volebných reforiem, typológiu procesov a ich bariéry. Čitateľovi ponúka zaujímavú debatu o vývoji vnímania volebných systémov ako (ne)závislej premennej. Charvát svojou kapitolou nepochybne prispieva k búraní mýtu o jednosmernosti kauzality vo vzťahu volebných a straníckych systémov. Možno na škodu danej kapitoly je, že sa nepokúša o načrtnutie akéhosi praktického rámca pre výskum volebných reforiem.

Na kapitolu o volebných reformách trefne nadväzuje rozsiahla debata o kauzalite vzťahu straníckych a volebných systémov. Karel Kouba v nej otvára možnosť endogenity, teda situácie, kedy volebné systémy, ako nezávislá premenná straníckym systémom, môže byť v skutočnosti závislá na svojej závislej premennej. Táto stat' je hodnotná aj kvôli metodologickému návodu, ktorý čitateľovi ponúka.

Druhú časť knihy, podobne ako tú prvú, uzatvára prípadová štúdia Nového Zélandu. Autor Matěj Trávníček si za cieľ kladie aplikovať Duvergerove zákony v praxi. Kapitola vyčerpávajúco opisuje novozélandský stranícky systém pred reformou, priebeh reformy a následky reformy. Kapitola však v skutočnosti málo reflektuje Duvergerove zákony a málo nadväzuje na predchádzajúcu debatu v knihe.

Tretia časť je venovaná v politológii večne živej téme, či je „lepšia“ proporčnosť alebo akcieschopnosť. Už samotný názov tejto časti – „Demokracie rozhodná, alebo bezmocná?“ – dáva trochu tušiť, za ktorý koniec v nej bude autor a editor publikácie ťahať. Časť otvára krátka, ale výstižná kapitola Miroslava Nováka, v ktorej približuje klasifikáciu straníckych systémov podľa Duvergera. Znovu pritom analyzuje Duvergerove pôvodné diela. Kapitola ďalej plynule prechádza do debaty o typoch demokracie. Zmyselná je hlavne časť, kde autor vysvetľuje rozdiely medzi „efficiency“ a „effectiveness“/ „performance“, a ako tieto jazykovo podobné koncepty zavádzajú pri porovnávaní väčšinových a konsenzuálnych modeloch demokracie.

Nasleduje čitateľsky prít'azlivá diskusia medzi R. B. Andewegom a A. Lijphartom, ktorú následne komentuje Miroslav Novák. Je nutné poznamenať, že ide o eseje, ktoré už boli v minulosti publikované a táto kniha ponúka ich český preklad. Andeweg diskutuje rozpor medzi rannými a neskoršími prácami a (normatívnymi) postojmi Lijpharta. Lijphart túto kritiku čiastočne prijíma a upresňuje. Pre súčasnosť je v tomto smere obzvlášť zaujímavá diskusia nad pôvodom pravicového populizmu v konsenzuálnych demokraciách. Kým Andeweg naznačuje, že pravicový populizmus pramení v nedostatočnej súťaži

politických elít v konsenzuálnych deomkraciách, Lijphart tvrdí, že pravicový populizmus netreba preceňovať a že je iba akousi externalitou proporčných volebných systémov.

Tretiu časť knihy uzatvára voči Lijphartovi pomerne kritická kapitola, v ktorej Miroslav Novák vecne kritizuje Lijphartovo preferovanie konsenzuálneho modelu, pričom sa poukazuje predovšetkým na nesprávnosť niektorých jeho argumentov v prospech konsenzuálneho modelu. Miroslav Novák časť knihy vyhradenú modelom demokracie uzatvára s tým, že v otázke proporčnosti alebo akcieschopnosti nie je možné maximalizovať oboje a je nutné si vyberať.

Hoci úvod publikácie sľubuje čitateľovi rozdelenie knihy do troch častí, za tou treťou ešte formálne nasleduje časť štvrtá. Tá predstavuje akýsi rozšírený záver publikácie. Zvláštnosťou však je, že záver sa nelimituje len na sumarizovanie publikácie, ale otvára a diskutuje aj v knihe nepreberané témy.

Celkovo možno publikáciu hodnotiť veľmi dobre. Jej silnou stránkou je fakt, že sa venuje v politickej vede sporným oblastiam a snaží sa vyvracať niektoré mýty; napr. o kauzalite medzi volebnými a straníckymi systémami. Kladne možno hodnotiť aj snahu upresňovať koncepty a prehľbovať znalosť o nich. Výbornú prácu odvedol Miroslav Novák vysvetľovaním a interpretovaním pôvodných Duvergerových a Sartoriho prác. Akademická obec určite ocení aj tie časti publikácie, ktoré k rozoberaným témam prinášajú aj metodologické návody.

Čitateľsky pútavo pôsobia vložky v podobe prekladov esejí Andewega a Lijpharta a editorova reflexia k nim. Otázne však je, do akej miery eseje zapadajú do celkovej štruktúry publikácie. Tá môže pôsobiť trochu nejednoznačne. Pre pomerne všeobecne stanovený cieľ publikácie, ťažko hodnotiť prínos jednotlivých kapitol (príspevkov) k jeho naplneniu. Každopádne, niektoré kapitoly v publikácii pôsobia ako diskusné eseje a iné majú zase skôr učebnicový (prehľadový) charakter. Čitateľovi nemusí byť vždy jasné, či ide o zborník esejí alebo tematický zameranú kolektívnu publikáciu. Ak by malo ísť o to druhé, tak knihe, ale aj čitateľovi, by pomohla jednotnejšia štruktúra, a zároveň jasnejšia previazanosť kapitol.

V publikácii je zjavný odmietavý postoj editora k Lijphartovmu konsenzuálnemu modelu. Miroslav Novák venuje kritike Lijpharta pomerne veľa priestoru, pričom Duvergera v publikácii často a nekriticky vyzdvihuje. Tento postoj zvlášťne vrcholí na strane 383, kde je Lijphartova pozícia prirovnaná až k detinskému názoru.

Kolektívnu monografiu *Strany, volby a demokracie* môžem odporučiť každému, kto sa zaujíma o voľby, volebné a stranícke systémy či fungovanie demokracií. Publikáciu určite ocenia aj čitatelia klasických Duvergerových, Sartoriho a Lijphartových diel, nakoľko je ich interpretáciám a reflexiám v publikácii venované množstvo priestoru.